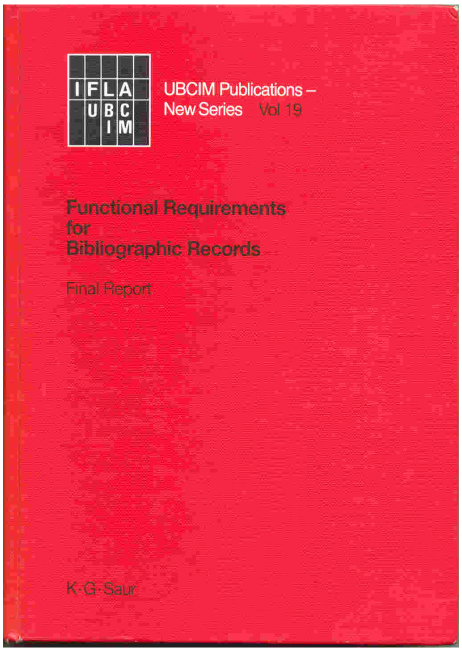
Vad är FRBR?

En begreppsmodell för den bibliografiska världen

Barbara Tillett

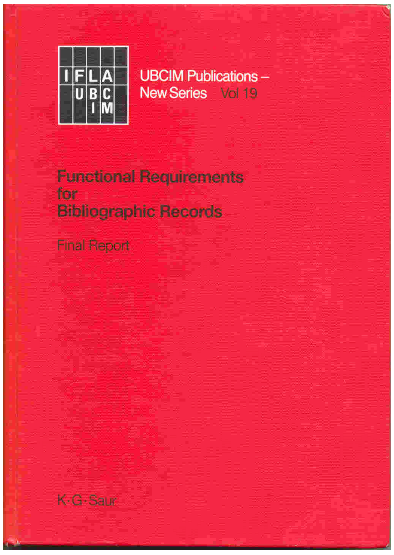
(Översättning av ”What is FRBR?” utgiven av Library of Congress Cataloging Distribution Service, Washington, DC, 2004)

Texten publicerades ursprungligen i *Technicalities*, vol 25, no. 5 (september/oktober 2003). Vissa figurer tidigare publicerade i Tillett, Barbara B., ”Bibliographic relationships” i *Relationships in the organization of knowledge*, red Carol A. Bean och Rebecca Green. – Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 2001, s 19-35. Översatt av Miriam Säfström. Broschyren finns tillgänglig på engelska på http://www.loc.gov/cds/FRBR.html

Bakgrund

Under åren 1992-1995 utvecklade *IFLA Study Group on Functional Requirements for Bibliographic Records* (FRBR) sin ER-modell över den bibliografiska världen. Modellen var avsedd att vara allmängiltig och inte hänga samman med något särskilt katalogiseringsformat eller -implementation. FRBR-rapporten[1] presenterar begreppsmodellen (med entiteter, relationer och attribut, eller metadata som vi skulle kalla dem idag) och föreslår en

beskrivningsnivå för nationalbibliografiska poster (alla medietyper). Rapporten tar också upp de användarkrav som hänger samman med bibliografiska resurser som de beskrivs i kataloger, bibliografier och andra bibliografiska verktyg.

IFLA fortsätter att följa FRBR och uppmuntra användning och utveckling av modellen. IFLA:s *Cataloguing Section´s Working Group on FRBR*, ledd av Patrique LeBoeuf, har en aktiv diskussionslista på nätet och en webbplats på http://www.ifla.org/VII/s13/wgfrbr/wgfrbr.htm. Webbplatsen innehåller presentationer, övningsmaterial, en bibliografi över tryckta och elektroniska resurser och mycket annat.

Terminologi

FRBR ger ett nytt perspektiv på struktur och relationer både hos bibliografiska poster och auktoritetsposter. Rapporten erbjuder även en exakt vokabulär till hjälp åt dem som utvecklar morgondagens system och katalogregler. Före FRBR gav våra katalogregler inga tydliga direktiv om hur begrepp som ”verk”, ”utgåva” och ”exemplar” skulle användas.[2] Även i dagligt tal använder vi benämningen ”bok” då vi i själva verket menar många olika saker.

Vi kan till exempel tala om en ”bok” då vi menar det fysiska objekt, bestående av ett bokband och pappperssidor, som kan användas som dörrstopp eller för att stötta upp ett bord då vi inte läser den. FRBR kallar detta ett ”exemplar”.

Då vi säger ”bok” menar vi ibland också ”en utgåva” som då vi går till bokhandeln för att ”köpa en bok”. Vi känner kanske till dess ISBN men vilket exemplar vi får tag i spelar ingen roll så länge det är i fint skick och inga sidor saknas. FRBR kallar detta en ”manifestation”.

Då vi säger ”bok” som i ”vem översatte den där boken?” tänker vi på både en bestämd text och ett särskilt språk. FRBR kallar detta ett ”uttryck”.

Då vi säger ”bok” som i ”vem skrev den där boken?” kan vi också mena den högre grad av abstraktion, det idéinnehåll som ligger bakom alla versioner oavsett språk, den historia som berättas i boken, tankarna någon haft och samlat i en bok. FRBR kallar detta ett ”verk”.

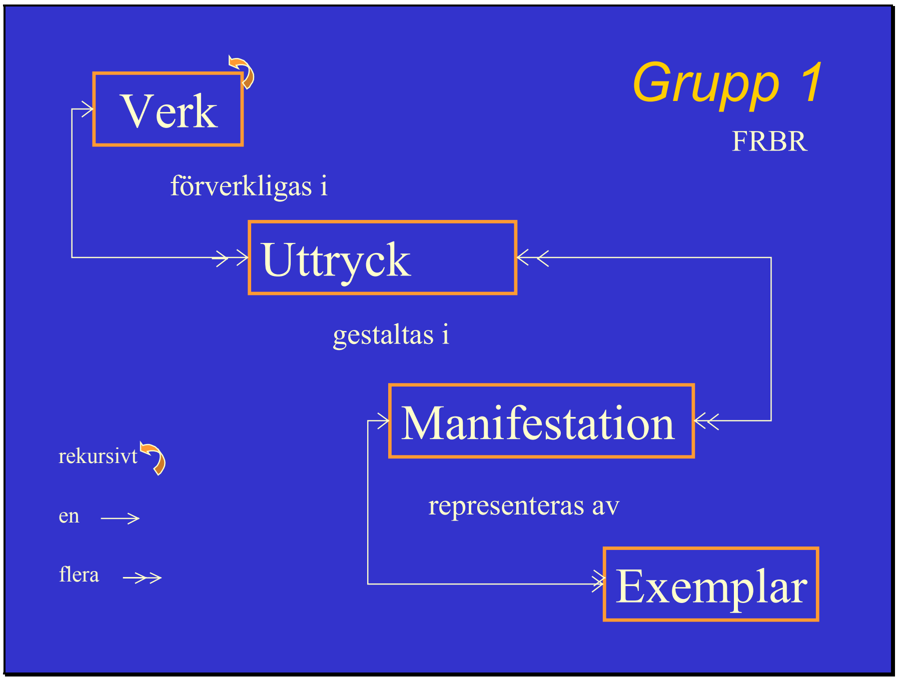
---

[1] *Functional Requirements for Bibliographic Records, Final Report* / IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records – München : K.G. Saur, 1998. (UBCIM Publications, New Series ; v. 19) Även tillgänglig på http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.htm eller http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf

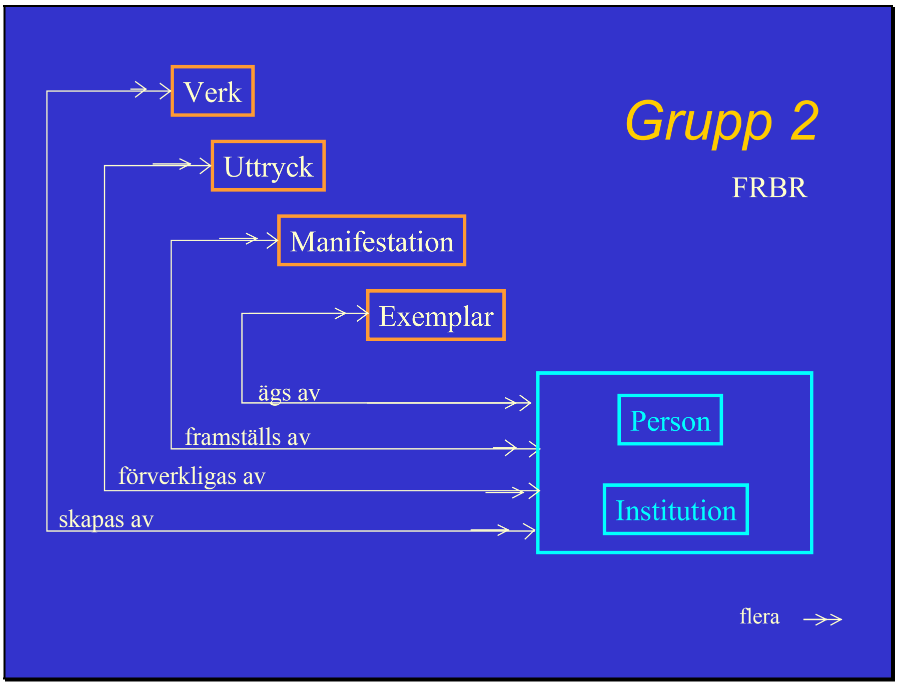
[2] Tack till Patrique LeBoeuf för bokliknelsen.

Entiteter

JSC håller på att undersöka hur terminologin i AACR2 kan uppdateras och förtydligas. Begreppen **verk**, **uttryck**, **manifestation** och **exemplar** skall användas i enlighet med hur FRBR definierat entiteterna i sin **”grupp 1”**.

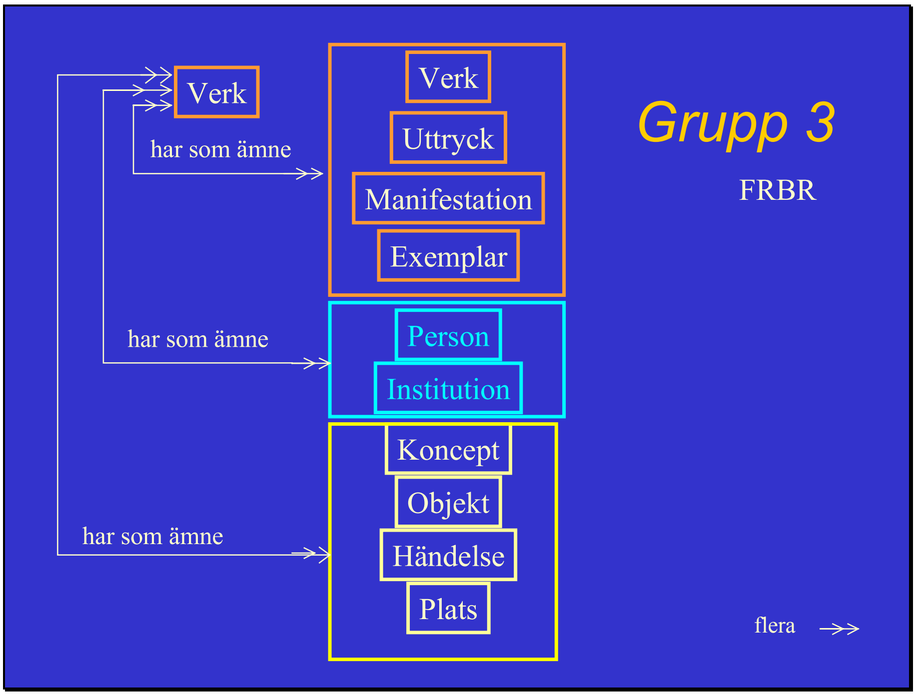

Entitieterna i FRBR:s **”grupp 2”** är **person** och **institution**. Dessa är kopplade till den första entitetsgruppen med en särskild sorts ansvarsrelationer. Relationerna berättar här vilken roll personen eller institutionen spelat visavi verket, uttrycket, manifestationen eller exemplaret. FRBR-modellen visar vilken stor betydelse denna rollinformation har för att vi skall kunna tillfredsställa användarkraven och göra det möjligt för våra användare att navigera i den bibliografiska världen. (Oavsett om denna ”värld” är begränsad till den lokala katalogen eller inbegriper nätresurser och har global räckvidd.)

Rollinformationen är alltså mycket viktig. I våra bibliografiska poster saknas dock ofta de termer och koder som anger ansvarsrelation. För att hålla katalogiseringskostnaderna nere har man alltmer kommit att överge dem. Nu efteråt ser vi att detta var ett olyckligt beslut för dem som skall använda posterna. Om vi vill att våra kataloger skall tillåta flexibel hantering av bibliografiska data och ge tydlig information till våra användare bör vi omvärdera beslutet att utelämna denna information.

Entiteterna i FRBR:s **”grupp 3”** är sådant som kan utgöra ämnet för ett verk. Det kan vara **begrepp**, **objekt**, **händelser** och **platser** eller någon av entiterna i **grupp 1** eller **grupp 2**. Ett verk kan till exempel handla om ett annat verk eller behandla en person eller institution.

Bibliografiska relationer

De **grundläggande relationerna** mellan entiteterna i hierarkin verk-uttryck-manifestation-exemplar har fått mycket uppmärksamhet. Förutom dessa finns ett rikt urval **innehållsliga relationer** som gör det möjligt att sammanställa de exemplar som hör ihop och navigera i det stundtals invecklade nätverk den bibliografiska världen utgör.[3]

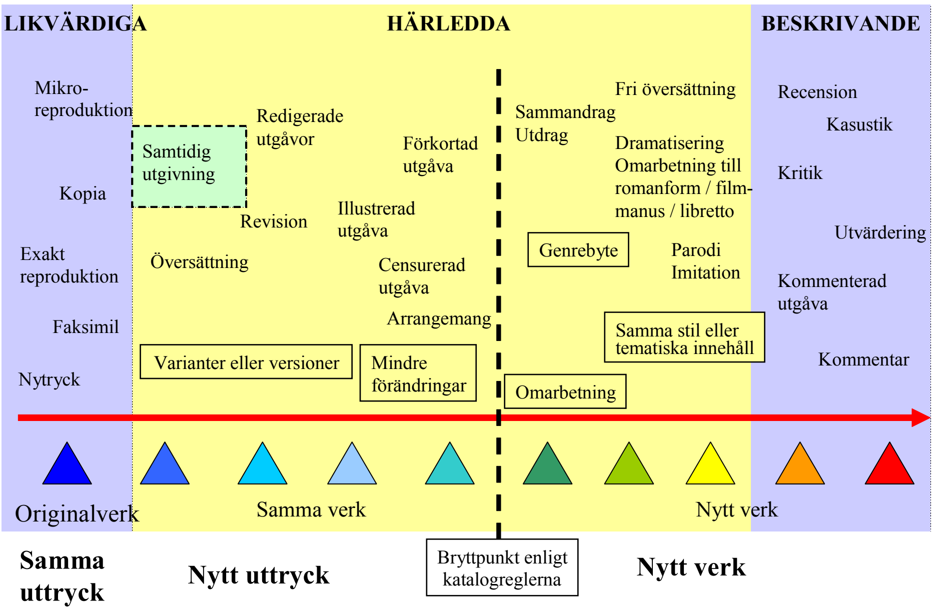
De **innehållsliga relationerna** kan ses på en tänkt skala där verk-uttryck-manifestation-exemplar utgör ett kontinuum. Från vänster till höger inleds skalan med ett originalverk och de relaterade verk, uttryck och manifestationer som kan betraktas som ”likvärdiga” detta. Att de är ”likvärdiga” innebär att de har samma intellektuella eller konstnärliga innehåll, och att detta förverkligas i samma sorts uttryck. Därefter kommer vi till de verk, uttryck och manifestationer som har en ”härledd” relation till originalverket. Dessa omfattar nya uttryck, som översättningar, olika uppföranden, obetydligt förändrade eller redigerade uttryck. De entiteter som har en härledd relation sträcker sig över skalan och passerar den magiska gräns bortom vilken de inte bara är nya uttryck, utan betraktas som nya verk (om än relaterade till originalverket). Längst till höger på skalan finner vi sådant som har en ”beskrivande” relation till originalverket: nya verk som beskriver det ursprungliga. FRBR visar hur viktiga dessa

---

[3] Tillett, Barbara B. ”Bibliographic Relationships”, *Relationships in the Organization of Knowledge*, red. Carol A. Bean och Rebecca Green. – Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 2001, s. 19-35.

relationer är och hjälper oss fokusera på dem som är av störst betydelse för att kunna tillfredsställa användarkraven.

Verkfamiljen

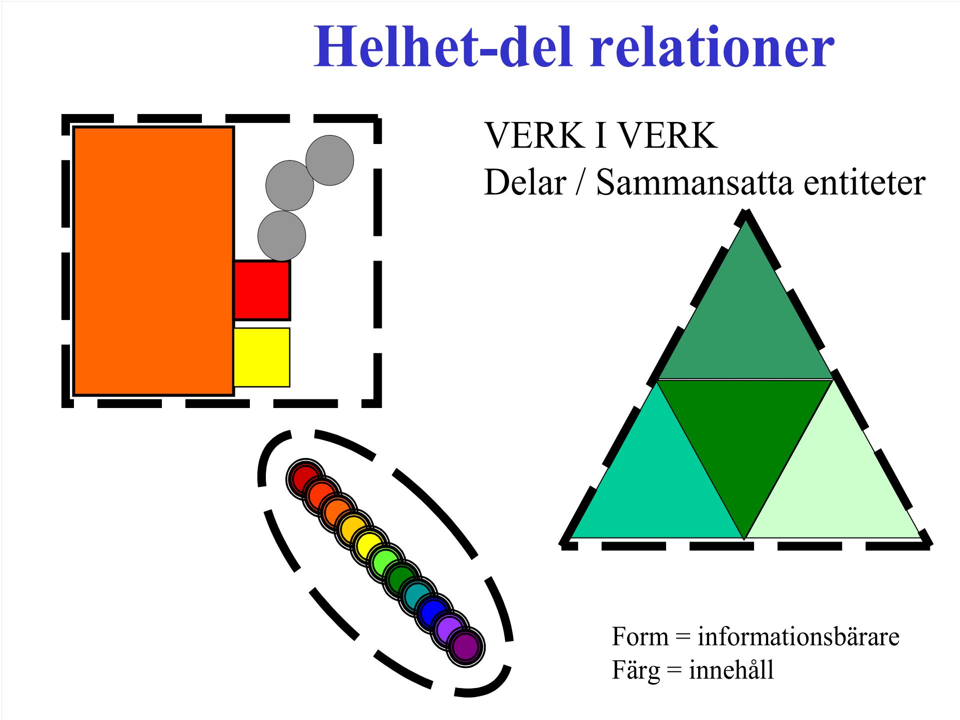

Figuren förekommer ursprungligen i *Relationships in the Organization of Knowledge*, red. Carol A. Bean och Rebecca Green, 2001, s. 23, ”Bibliographic Relationships” av Barbara B. Tillett, figur 2 © 2001 Kluwer Academic Publishers Boston.

FRBR beskriver även **helhet/del** och **del-till-delrelationer**. Dessa relationer är extra viktiga då det handlar om elektroniska resurser. Man kan till exempel välja att betrakta en webbplats som ”helheten” och dess komponenter som ”delarna”. Men man kan även se hela resursen och dess komponenter som delar vilka med hjälp av tekniska metadata måste ställas samman för att den digitala informationen skall kunna lagras och visas.

Del-till-delrelationerna kan delas in i ”fortsättnings-”, ”medföljande” och ”kompletterande” relationer. Kompletterande relationer kan vara antingen beroende eller fristående vilket påverkar hur många poster vi kommer att behöva skapa för de relaterade verken och deras manifestationer.

Hur många poster som skapas kommer till syvende och sist att bero på de lokala användarkraven. Det beslutas av katalogisatören i enlighet med lokal katalogpraxis. Man kan välja olika nivåer som utgångspunkt för katalogiseringen; verksamlingar (FRBR kallar detta sammansatta entiteter), de individuella verken, eller komponenter av ett verk. Även om man valt att katalogiera på samlingsnivå kan man inkludera beskrivningar av de delar som ingår, och bör göra dem tillgängliga för användaren. Då beskrivningen görs på komponentnivå bör posterna peka tillbaka mot den större helheten. FRBR visar att dessa relationer är viktiga för att kunna tillfredsställa användarkraven oavsett vad vi själva väljer att betrakta som ”helheten”.

Figuren förekommer ursprungligen i *Relationships in the Organization of Knowledge*, red. Carol A. Bean och Rebecca Green, 2001, s. 26, ”Bibliographic Relationships” av Barbara B. Tillett, figur 3 © 2001 Kluwer Academic Publishers Boston.

Användarkrav

Vilka är då dessa FRBR:s användarkrav? I korthet är de att kunna **hitta**, **identifiera**, **välja** och **få tillgång till** olika bibliografiska entiteter. ”**Hitta**” innebär att entiteternas attribut eller relationer motsvarar användarens sökkriteria. Kravet kan ses som en kombination av bibliotekskatalogens traditionella uppgifter att göra det möjligt att ”finna” och ”samla” material. Att ”**identifiera**” innebär att användaren skall kunna fastställa att han/hon funnit rätt resurs, och skilja det från andra liknande. ”**Välja**” innebär att användaren ska kunna välja den resurs som passar hans/hennes behov med avseende på innehåll, fysisk form et cetera (och även kunna välja bort resurser som inte motsvarar dessa behov). Att ”**få tillgång till**” innebär att användaren skall kunna få tag i en entitet, antingen genom köp, lån et cetera eller genom elektronisk fjärråtkomst.

Förutom dessa krav tar FRBR upp vikten av att kunna **navigera**. Vi skulle kunna nämna ytterligare krav som hör samman med särskilda användargrupper, till exempel sådana som sysslar med rättighetshantering och arkivering. Bibliotekskatalogens traditionella mål sattes upp av Cutter 1876 och innebär att användaren skall kunna samla och finna verk. [4] FRBR:s användarkrav utvidgar och understryker dessa mål.

Genomslag på katalogregler

FRBR ger oss en utgångspunkt för förnyad granskning av våra katalogiseringsregler och –principer. *Joint Steering Committee for Revision of the Anglo-American Cataloguing Rules* (JSC) använder FRBR inte bara för att uppdatera terminologin, utan även för att undersöka och förhoppningsvis förbättra det sätt på vilket man hanterar uniforma titlar. Om de uniforma titlarna kunde placeras på uttrycks- eller verknivå skulle de kunna utnyttjas bättre både för

[4] Cutter, Charles A. *Rules for a Printed Dictionary Catalogue*. – Washington, D. C. : Government Printing Office 1876, s. 10.

sammanställning och urskiljning. Andra organisationer som IAML, IFLA, ALA med flera kommer att delta i utvärderingen.

Även i sin granskning av de allmänna medietermerna (AMT) utgår JSC från FRBR, särskilt de olika former av uttryck och vissa manifestationsattribut som beskrivs i rapporten. Olika lösningar från online-systemen (som de ikoner vissa system idag använder) kan komma att användas som ett ytterligare sätt att visa vilka former av uttryck och/eller informationsbärare som finns tillgängliga, och ersätta dagens allmänna medietermer med något som bättre motsvarar användarbehoven.

FRBR sträcker sig också bortom AACR. På IFLA:s första *International Meeting of Experts on an International Cataloguing Code* (IME ICC), som kommer att hållas den 28-30 juli 2003 i Frankfurt, kommer Paris-principerna från 1961 att undersökas mot bakgrund av FRBR och dagens online-miljö.

Genomslag på bibliografiska strukturer

OCLC:s studie av FRBR och databasen WorldCat visar att över 80% av basens mer än 40 miljoner poster beskriver en enda manifestation per verk.[5] Detta kan tolkas som att vi skulle kunna låta våra lokala system skapa auktoritetsposter automatiskt redan då vi får det första verket av en upphovsman. Auktoritetsposterna skulle baseras på de uppslag vi skapat i enlighet med katalogreglerna. Det mer omfattande katalogiseringsarbetet skulle bara behöva utföras då verkets andra eller tredje manifestation dyker upp, alltså för mindre än 20% av de poster som återstår (vilket Jennifer Young föreslog redan för flera år sedan[6]). Än mer intressant är möjligheten att placera ämnesord och klassifikation i verkets auktoritetspost och därmed bara behöva ange dem en enda gång istället för att upprepa dem för varje manifestation. (Den typiska posten i dagens kataloger beskriver en manifestation.)

På liknande sätt skulle vi kunna koppla auktoritetsposter för personer och institutioner till auktoritetsposten för de verk till vilka de har en upphovsrelation. Auktoritetsposter för uttryck skulle kunna länkas till de personer och institutioner till vilka de har en ”förverkligad av”-relation. Med hjälp av dessa relationer skulle systemet kunna etablera kontrollerade uppslagsformer för verket och dess olika uttryck, vilket skulle underlätta både sammanställning och navigering. Nya modeller för de bibliografiska strukturerna skulle växa fram, modeller som bättre svarar mot användarbehoven.

Systemdesign och applikationer

Med största säkerhet kommer FRBR att ha avgörande betydelse för framtida systemdesign. Olika systemleverantörer och bibliografiska organisationer, som VTLS, OCLC och RLG har redan använt sig av FRBR:s begreppsmodell då de designat sina system. Dessa och andra leverantörer deltar i diskussionen om FRBR genom JSC:s *Format Variations Working Group*, vilken leds av Jennifer Bowen. Även om FRBR varit lite trögstartat i USA har modellen i flera år utgjort grunden för systemdesign i Australien och Europa.[7]

[5] Hickey, Thomas. *FRBR algorithms & tools* [online] [Dublin, Ohio] : [OCLC], 20 juni 2002. Tillgänglig på http://staff.oclc.org/~hickey/presentations/frbrAlgorithms20020620_files/frame.htm

[6] Younger, Jennifer. ”Resources description in the digital age”, *Library Trends*, v. 45 (vinter 1997), s. 462-487

[7] Bland de senaste applikationerna märks AustLit, Danmarks VisualCat, OCLC:s Fiction Finder, OCLC:s framtida WorldCat-design, RLG:s Web union catalog planer, prototypen för VTLS:s Virtua, och det underliggande konceptet för <indecs>, ABC-modellen i Project harmony (UK, IK och Australien) samt Indiana Universitets digitala musikprojekt Variations2.

Slutsatser

FRBR:s terminologi, relationer och användarkrav hjälper oss redan nu att utvärdera vår katalogiseringstradition som den ter sig i dagens digitala miljö. Arbetet inom IFLA har spridits över hela världen och givit oss en begreppsmodell som kan vägleda oss under många år framöver. Tillsammans med andra intressenter kommer IFLA att fortsätta att främja bruket av modellen för att underlätta internationell standardisering och minska de globala katalogiseringskostnaderna.

Referenser

Hickey, Thomas & Vizine-Goetz, Diane. *Implementing FRBR on large databases* [online]. [Dublin, Ohio]: [OCLC], 2002, [citerat 31 december 2002]. Tillgänglig på http://staff.oclc.org/~vizine/CNI/OCLCFRBR_files/frame.htm

Hickey, Thomas B., O´Neill, Edward T. & Toves, Jenny. Experiments with the IFLA Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR). *D-Lib Magazine* [online], september 2002, v. 8, no. 9. Tillgänglig på http://dlib.org/dlib/september02/hickey/09hickey.html (ISSN 1082-9873)

O´Neill, Edward. *FRBR: application of the entity-relationship model to Humphry Clinker*: ALCTS/CCS/Cataloging and Classification Research Discussion Group, lördag 15 juni 2002...Atlanta...[online]. [Buffalo, NY: Judith Hopkins] juni 2002?, [citerat 27 augusti 2002]. Tillgänglig på http://www.acsu.buffalo.edu/~ulcjh/FRBRoneill.html

O´Neill, Edward. FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records): application of the entity-relationship model to Humphry Clinker, *Library Resources and Technical Services* (2002), v. 46, no. 4, s. 150-159 (ISSN 0024-2527)

OCLC. *OCLC Research activities and IFLA´s Functional requirements for bibliographic records* [online]. Dublin, Ohio, cop. 2002 [citerat 16 juli 2002] Tillgänglig på http://www.oclc.org/research/projects/frbr/index.shtm Med länkar till de fyra OCLC-projekten: *Case study: the FRBRization of Humphry Clinker* http://www.oclc.org/research/projects/frbr/clinker/index.shtm, *Extending the case of Clinker* http://www.oclc.org/research/projects/frbr/2_works.shtm, *Algorithm development and testing* http://www.oclc.org/research/projects/frbr/3_algorithm.shtm, *Fiction Finder* http://www.oclc.org/research/projects/frbr/4_fictfinder.shtm [citerade 31 december 2002]

Dr. Barbara B Tillett leder *Library of Congress Cataloguing policy and support office*. Hon är även ordförande för *IFLA Division IV: Bibliographic Control* (och var tidigare ordförande för *IFLA Cataloguing Section*). Doktor Tillett är medlem i *Joint Steering Committee for Revision of the Anglo-American Cataloguing Rules*, och fungerade tillsammans med Tom Delsey, Elaine Svenonius och Beth Dulabahn som konsult åt *IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records*. För närvarande arbetar hon tillsammans med andra på att utvidga modellen till att även innefatta auktoritetskontroll (Glenn Patton leder gruppen). Hon ingår även I *IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering for Authority Records* tillsammans med konsulten Tom Delsey.